

Starukh Anna

PhD, Associate Professor of Economic Cybernetics
Faculty of Financial Management and Business
Ivan Franko National University of Lviv

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE: CURRENT REALITIES AND PROSPECTS

Summary

The article is a study of the current state of socio-economic development of Ukraine and relations with other countries of the world, including Russia in the conditions of hybrid war, the countries of organizational unification European Union and Turkey. The main economic indicators that reflect the development of foreign trade in terms of geographical and freight structure of exports and imports under the influence of various socio-economic and political factors are analyzed. It is determined that export in the developed countries usually exceeds imports. However, lately an inverse situation, which indicates that the native market faces the lack of most goods, which are needed to satisfy the needs of the population, is observed in Ukraine, and the development of the Ukrainian economy today is aimed at reducing high-tech production and orientation to the production of raw materials for its processing abroad. It is shown that international trade in agricultural, food and machinery-producing industries is quite favorable for the Ukrainian foreign trade today, and consequently Ukraine is expanding its foreign trade relations with other countries. However, this trend does not ensure a corresponding increase in foreign exchange earnings to Ukraine due to fluctuations in world prices for such goods and the raw material nature of exporting the products with low added cost. The global tendencies of influence of the American-Chinese conflict on the foreign economic activity of Ukraine are revealed. Key external risks for the Ukrainian economy in the near-term outlook are outlined, the most likely ones are the deficit of external financing, increasing threats to national security, narrowing of the possibility of Ukraine's access to international capital markets, preserving low prices on world raw material markets and narrowing of foreign market outlets because of competition. The problems of reorientation of Ukrainian export of products are considered, in particular, it is export not to Russia, but to other geographic markets. Among the main problems is the attraction of extra financial, material, human resources, information resources and time. Suggestions in the sphere of foreign trade of Ukraine on ensuring the strengthening of the economy of the country in the light of global challenges have been elaborated.

Key words: economy; foreign trade; export; imports; geographical structure; freight structure.

УДК 336.63:330.88

Стеценко Богдан Станіславович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів

Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ДИСБАЛАНСИ ТА АСИМЕТРІЇ СУЧАСНОГО ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА

В статті аналізується проблематика розвитку фінансового посередництва на сучасному етапі в результаті прояву тенденцій, що притаманні глобальній економіці. Детерміновано ключові характеристики економічної глобалізації та їх вплив на фінансові відносини. Розкрито трансформацію класичних функцій фінансових інституцій. Визначено зміну функціональної ролі фінансових посередників у розподілові капіталу, подоланні бар'єрів невизначеності, відборі об'єктів інвестування, модифікації ризиків фінансових операцій, економії на масштабах операцій. Охарактеризовано вплив зазначених змін на стратегічні перспективи розвитку фінансових інституцій.

Ключові слова: глобалізація, фінансова глобалізація, фінансовий ринок, фінансові інституції, фінансове посередництво.

Постановка проблеми. Трансформація інституційної фінансової інфраструктури (фінансового посередництва) – безпосередній наслідок глибинних процесів, що відбуваються в сучасній економіці. Очевидно, що більшість з них пов'язані з глобалізацією, її першопричинами та наслідками для людства. Поточний етап ставить перед економічною наукою надзвичайно складні завдання, адже поряд зі значними перевагами глобалізації на сьогодні сформовано і критичні загрози (як на рівні усєї економіки, так і на рівні безпосередньо фінансових інституцій). В таких умовах об'єктивно виникають питання щодо май-

бутнього інституційної фінансової інфраструктури, її функціонування в умовах загострення об'єктивних протиріч глобальної економіки. Для України вони набувають особливого забарвлення, адже актуальний стан фінансових інституцій не відповідає жодним загальноновизнаним критеріям.

Проблематика діяльності фінансових посередників, в тому числі – вплив на неї глобалізації розглядалася в роботах В. Базиловича, С. Бірюка, Н. Внукової, В. Корнеєва, Д. Лук'яненка, О. Мозгового, Л. Примостки, В. Федосова та інших авторів. Разом з тим, на сьогодні у глобальному вимірі сформовано передумови для гли-

бинних трансформацій у діяльності фінансових інституцій, які вимагають аналізу та оцінки.

Постановка завдання. Мета статті – охарактеризувати функціональні дисбаланси та асиметрії, що притаманні сучасному фінансовому посередництву, та їх вплив на функціонування інституційної фінансової інфраструктури.

Виклад основного матеріалу. Очевидним є той факт, що методологія дослідження інституційної фінансової інфраструктури повинна передбачати серед іншого і аналіз процесів, які відбуваються у т.з. «новій» економіці та їх вплив на фінансове посередництво. На наш погляд, тут слід відштовхуватися від тих характеристик, які притаманні сучасній глобалізації. Сьогодні навіть на побутовому рівні поняття «глобалізація», «економічна глобалізація», «фінансова глобалізація» вживаються досить часто, а пересічні громадяни активно користуються її результатами. Разом з тим, стверджувати про єдність наукових позицій щодо змістовних характеристик глобалізації не варто. Відсутність єдиного погляду на сутність глобалізаційних процесів зайвий раз демонструє складність та змістовну множинність самого цього поняття. Виходячи з напрямку нашого дослідження, слід також акцентувати увагу і на сутності поняття «фінансова глобалізація», яке напрямно пов'язане з інституційною фінансовою інфраструктурою.

У фаховій літературі існує надзвичайно велика кількість визначень як поняття «глобалізація», так і поняття «фінансова глобалізація». В більшості з них на протязі тривалого часу увага акцентувалася на позитивних процесах об'єднання, уніфікації, посилення економічних взаємозв'язків на глобальному рівні. При цьому відмітимо, що такий своєрідний «позитивістський» підхід (оцінка, насамперед, її позитивних якостей) в більшій мірі стосується досліджень середини-кінця ХХ ст., тоді як зараз все частіше говорять про антагонізми, що притаманні глобалізації, її деструктивні наслідки для політичного, економічного та соціального розвитку.

Зокрема, в роботі Р. Робертсона було зазначено, що глобалізація представляє собою процес перетворення загального в окреме і окремого в загальне [1]. Чи варто зайвий раз підкреслювати, що саме в такому, доволі «розмитому» та багато в чому незрозумілому підході віддзеркалена вся сутність сучасної глобалізації? Звернемо увагу і на позицію Я. Штоле, який зводить сутність глобалізації до наступних п'яти процесів – інтернаціоналізація, лібералізація, універсалізація, модернізація, детериторизація [2].

В свою чергу, вітчизняні вчені зазначають, що глобалізація є всеохоплюючим процесом трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків та взаємозалежностей [3]. Як бачимо, на думку В. Базилевича глобалізаційні процеси охоплюють різноманітні аспекти суспільного життя, але на перший план виходять технологічні зміни, пов'язані з роллю інформації.

Саме в цьому контексті говорять і про фінансову глобалізацію, яка полягає у «взаємозв'язку

країн через взаємне трансграничне володіння фінансовими активами» [4]; «об'єднання в єдину світову систему всієї сукупності міжнародних фінансових відносин та національних фінансових ринків з подальшим їх перетворенням у єдиний світовий фінансовий простір» [5]; «інтеграція внутрішніх національних фінансових систем у міжнародні фінансові ринки та інститути» [6].

В фаховій літературі проблематика окреслення окремих наукових позицій щодо глобалізації є доволі популярною [7-8]. Як правило дискусія точиться навколо виділення у сучасній науці цілих шкіл та напрямків – глобалістів, антиглобалістів, глобальних скептиків і т.п. Ми умисне не зупинятимемося детально на цьому питанні, адже очевидно, що настільки неоднозначний процес як глобалізація об'єктивно повинен мати як своїх прихильників, так і противників. Яким чином глобалізація трансформує функціональне призначення фінансового посередництва? В подальшому аналізові ми будемо орієнтуватися на загально визнані підходи до сутності та функціональних ознак фінансових посередників, які не викликають значних дискусій в наукових колах.

Розподіл/перерозподіл капіталу (фінансових ресурсів) в економіці. Зазначена функція більшістю науковців визнається в якості базової для фінансових посередників. Обговорюючи здатність фінансових інституцій забезпечувати рух капіталу в сучасній економіці, в першу чергу слід акцентувати на кількох важливих тенденціях, які не тільки суттєво впливають на функціональність сучасного фінансового сектору, але й висвітлюють антагонізми, що йому притаманні.

1. Невідповідність між обсягами фінансового капіталу та потребами реального сектору економіки. Зазначена проблема напрямно пов'язана з масштабами сучасного фінансового ринку та фінансового посередництва. Її першооснова – об'єктивний «розрив» між процесами, які відбуваються у фінансовому господарстві (насамперед, на рівні фінансового ринку), та процесами у реальному секторі економіки. Абсолютна більшість дослідників саме радикальну зміну пропорцій між промисловим та фінансовим капіталом на користь останнього розглядають в якості основної загрози для економічної стабільності світової економіки [9-11].

Втім, слід визнати, що в наукових колах на сьогодні присутні протилежні за змістом погляди з приводу оцінки масштабів зростання операцій фінансових інституцій. З одного боку, вченими визнається позитивний вплив інституційної фінансової інфраструктури на економічний розвиток, насамперед, завдяки фінансовому забезпеченню, і в т.ч. – в інноваційних галузях. З іншого, непоодинокими є думки щодо функціонування інституцій фінансової інфраструктури «для самих себе», наявності колосальної невідповідності між обсягом фінансових трансакцій та реальними потребами економічних агентів. Для аргументації такої позиції аналізуються і надміру високий рівень спекулятивних операцій, і обсяги фінансування, що залучаються нефінансовими корпораціями на ринку цінних паперів, і масштаби ринку похідних фінансових інструментів.

2. Міжкраїнові диспропорції в глобальному рухові капіталу. Загально визнаним є той факт, що нерівномірний розвиток національних держав та окремих територій є одним із найбільш значимих викликів для сучасної цивілізації. Економічні, а з ними і фінансові диспропорції – першооснова для формування економічних, соціальних та релігійних конфліктів, які загрожують не тільки країнам, що розвиваються, та країнам, з «перехідними» економіками, але й, як показали події останнього десятиліття, державам з високим рівнем економічного розвитку. Не останню роль у формуванні дисбалансів світових потоків капіталу відіграють і фінансові інституції, діяльність яких часто каталізує деструктивний вплив глобальних фінансових асиметрій, на що вказують численні дослідження [12].

3. Послаблення ефективності державного регулювання фінансових інституцій. В умовах, коли наростають тенденції до глобалізації діяльності фінансових інституцій, ключовий інструментарій державного регулювання сконцентрований на рівні національних держав. Виникає проблема ефективності форм і методів регуляторного, яка набуває очевидної гостроти. В цьому контексті слід визнати існування певних залежностей – в періоди економічної стабільності популяризується теза про доцільність дерегуляції та забезпечення вільного руху капіталу, тоді як у фазі кризових явищ в економіці загострюється проблематика ефективності державного регулювання. Втім, це у більшій мірі притаманно розвиненим економікам, тоді як для країн з «перехідними» економіками питання щодо результатів державного регулювання інституційної фінансової інфраструктури не втрачає своєї актуальності на протязі багатьох років.

Подолання бар'єрів невизначеності, в т.ч. – інформаційної асиметрії. Загально визнаним в той факт, що в умовах інформаційної економіки для фінансових інституцій (як завше і для інших економічних агентів) суттєво зросла роль інформації, технології її збору, обробки та використання в процесі корпоративного менеджменту. В повній мірі це стосується і суб'єктів фінансової інфраструктури. На наш погляд, підґрунтям для інформаційної уніфікації є: по-перше, регуляторні вимоги щодо прозорості суб'єктів фінансової інфраструктури з боку держави; по-друге, власне корпоративна стратегія фінансової комунікації зазначених суб'єктів; по-третє, об'єктивний характер економічних трансформацій у постіндустріальній економіці.

В чому полягають базові зміни у функціях фінансових інституцій в інформаційній економіці? На наш погляд, їх можна детермінувати наступним чином:

1. Фінансові посередники поступово і невинно втрачають своє домінування з погляду доступу до інформації у порівнянні з іншими економічними агентами, які присутні на фінансовому ринку. Фактично, в середньостроковій перспективі буде досягнуто «інформаційний паритет», як ключова умова втрати конкурентного лідерства фінансових інституцій, що визначає потребу у використанні їх послуг з боку різноманітних споживачів. Зазначимо, що інформаційний паритет не слід

отоотожнювати зі зникненням інформаційної асиметрії, яка є об'єктивним явищем. Паритет в інформаційній сфері означає, що економічні агенти матимуть *приблизно* (виділено нами – Б.С.) рівні можливості використання існуючих інформаційних потоків.

2. Відбулося формування інформаційної інфраструктури економіки та її підсистеми – інформаційної інфраструктури фінансового ринку. В цьому контексті слід говорити про появу різноманітних спеціалізованих інституцій, які серед іншого дають можливість досягнути описаного вище «інформаційного паритету» на фінансовому ринку. Зниження рівня домінування фінансових інституцій у інформаційній сфері також є прямим наслідком технологічних змін, що стосуються збору та опрацювання інформації.

3. Виникає конкуренція з погляду доступу до інформаційних потоків. При цьому, така конкуренція посилюється не тільки між самими фінансовими інституціями, але й між фінансовими інституціями та споживачами їх послуг. Більше того, вже сьогодні можна говорити про той факт, що така конкуренція виникає навіть на рівні «фінансові інституції – індивідууми».

Професійний відбір об'єктів інвестування та параметрів фінансових операцій. Ця функція фінансових посередників на пряму пов'язана з попередньою і визначена в першу чергу впливом різноманітних інституційних факторів – і вимоги законодавства щодо рівня кваліфікації осіб, які представляють фінансові інституції у відносинах із клієнтами (споживачами фінансових послуг), і вплив інституційних чинників (наприклад, на ринку праці). Численні банкрутства провідних фінансових інституцій на початку ХХІ ст. є зайвим підтвердженням цього факту. Чи варто, зважаючи на такі висновки, говорити про поступове нівелювання статусу «професійності» для інституційної фінансової інфраструктури. Очевидно, що ні, адже будь-які катаклізми не повинні призводити до «розмивання» вимог з боку держави та позитивного впливу інституційних факторів на функціонування фінансових посередників. Більше того, можна прогнозувати, що у найближчому майбутньому держава спробує відповісти на існуючі виклики новими підходами до забезпечення «професійного» статусу фінансових інституцій.

Модифікація ризиків фінансових операцій та інвестування. Питання щодо переваг фінансових інституцій в площині управління ризиками має кілька аспектів. З одного боку, державне регулювання систем ризик-менеджменту формує передумови, які відсутні у інших економічних агентів. Більше того, з врахуванням специфіки діяльності на рівні інституційної фінансової інфраструктури, держава надзвичайно багато уваги приділяє управлінню ризиками саме для цих економічних агентів. Проте це зовсім не гарантує ефективності управління ризиками на рівні конкретного фінансового посередника. Процеси, що відбуваються у сучасній економіці з одного боку збільшують можливості для запровадження ефективного управління ризиками на рівні фінансових інституцій, з іншого, акумулюють все нові і нові ризики в їх діяльності, які не завжди

підпадають під загально визнані методики оцінки та управління.

Економія на масштабах операцій. Невпинно відбувається процес перенесення бізнес-стратегії фінансових інституцій у віртуальну реальність. В свою чергу, віртуалізація фінансових відносин суттєво зменшує адміністративні бар'єри в діяльності інституцій фінансової інфраструктури, проте вона ж зменшує можливості регуляторного контролю за рухом капіталу. Треба розуміти, що зазначені процеси стосуються і інших учасників фінансових відносин, які можуть аналогічним чином скористатися перевагами технологізації та віртуалізації. Про те все ж фінансові посередники зберігають зазначену перевагу насамперед завдяки рівню свого «включення» у глобальні фінансові потоки. З іншого боку, виникає проблем невідповідності між масштабами операцій фінансових інституцій та отриманим ефектом з позиції самих установ та з позиції усієї економіки.

Висновки. Зміни у функціонуванні інституційної фінансової інфраструктури (зокрема,

на функціональному рівні) у цілому іманентні трансформаціям, що характерні сучасній глобальній економіці. В кінцевому підсумку це означає формування дисбалансів у діяльності сучасних фінансових посередників. Ці дисбаланси стосуються невідповідності потенціалу фінансових інституцій та потреб реального сектору економіки; диспропорцій в розподілові капіталу та інституційної фінансової інфраструктури; послаблення регулювання та нагляду за діяльністю фінансових посередників; формування особливої ролі фінансових інституцій в інформаційних потоках фінансового ринку; зниження гарантійної функції професійного статусу фінансових посередників; «розмивання» професіоналізму фінансових інституцій в умовах волатильності фінансового середовища; зростання невизначеності та ризиковості діяльності в умовах збільшення інструментарію ризик-менеджменту; протиріччя між економією на масштабах фінансових операцій та результативністю і ефективністю фінансових інституцій.

Література:

1. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. London : Sage Publications Ltd., 1992. 188 p.
2. Scholte J. A. Globalization. A critical introduction. London : Palgrave, 2000. 361 p.
3. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії. К.: Знання, 2006. 263с.
4. Исследовательская группа МВФ о финансовой глобализации. БИКИ. 2007. № 129. С. 4–6.
5. Примостка Л., Чуб О. Фінансова глобалізація: сутність, форми прояву, наслідки. Фінанси, облік і аудит. 2011. № 18. С. 172-183.
6. Schmukler S. Financial Globalization: Gain and Pain for Developing countries. Economic Review. Federal Reserve Bank of Atlanta, 2004. 83 p.
7. Хаустова М. Феномен глобалізації: різноаспектність визначення. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. Харків, 2016. С. 110–119.
8. Прушківська Е., Шевченко Ю. Сутність глобалізації та її особливості в посткризовий період. Вісник Запорізького національного університету. 2012. № 3. С. 131-140.
9. Tietmeyer H. Internationale Finanzmarkte – Erfahrungen, Risiken und Konsequenzen. Globalisierung der Finanzindustrie: Beitrage zum Duisburger Banken-Symposium. Wiesbaden: Gabler, 2001. S. 1 – 12.
10. Tobin J. Financial Globalisation. World Development. 2000. Vol. 28. No 6. P. 1101 – 1104.
11. Duwendag D. Vorwort Finanzmarkte im Spannungsfeld von Globalisierung: Regulierung und Geldpolitik. Schriften des Vereins fur Sozialpolitik. N. F. 1998. No 261. S. 5.
12. Лук'яненко Д., Поручник А., Столярчук Я. Глобальні фінансові дисбаланси та їх макроекономічні наслідки. Журнал європейської економіки. 2010. Том 9 (1). С. 73-92.

Стеценко Богдан Станиславович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансов
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ДИСБАЛАНСЫ И АССИМЕТРИИ СОВРЕМЕННОГО ФИНАНСОВОГО ПОСРЕДНИЧЕСТВА

Аннотация

В статье анализируется проблематика развития финансового посредничества на современном этапе в результате проявления тенденций, присущих глобальной экономике. Детерминированы ключевые характеристики экономической глобализации и их влияние на финансовые отношения. Раскрыто трансформацию классических функций финансовых институтов. Определены изменения функциональной роли финансовых посредников относительно распределения капитала, преодоления барьеров неопределенности, отбора объектов инвестирования, модификации рисков финансовых операций, экономии на масштабах операций. Охарактеризовано влияние указанных изменений на стратегические перспективы развития финансовых институтов.

Ключевые слова: глобализация, финансовая глобализация, финансовый рынок, финансовые институты, финансовое посредничество.

Stetsenko Bogdan

PhD, Associate Professor,
Associate Professor Department of Finance
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

FUNCTIONAL IMBALANCES AND ASYMMETRY OF MODERN FINANCIAL INTERMEDIATION

Summary

The article analyzes the problematics of financial intermediation development at modern stage as a result of manifestation of tendencies inherent to global economy. The key features of economic globalization and their impact on financial relations are determined. The transformation of classical functions of financial institutions is revealed. Changes in the functional role of financial intermediaries in capital distribution, overcoming barriers of uncertainty, selection of investment objects, modification of risks of financial transactions, economies of operations' scale are determined. The impact of these changes on the strategic perspectives of financial institutions development is characterized.

Key words: globalization, financial globalization, financial market, financial institutions, financial intermediation.

УДК 334.722(477)

Тарасюк Галина Миколаївна

доктор економічних наук, професор,
декан факультету бізнесу та сфери обслуговування
Державного університету «Житомирська політехніка»

Шпонарська Ірина Леонтинівна

магістрант
Державного університету «Житомирська політехніка»

СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто базові засади формування політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва на регіональному рівні з урахуванням напрямів та принципів державної політики у сфері розвитку малого і середнього бізнесу, реформи децентралізації, що передбачає передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. Проведено аналіз наукових досліджень, думки експертів щодо передумов, проблематики реформування територіальної організації влади, органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, та вплив цих процесів на регіональну політику у напрямі створення сприятливих умов для розвитку бізнесу задля забезпечення збалансованого розвитку територій. Наведені цифрові дані підтверджують вагомість сфери малого і середнього підприємництва як на національному, так і регіональному рівнях та, в зв'язку з цим, важливість формування ефективної політики підтримки бізнесу. Виокремлено окремі складові, які є значимими в питанні підтримки підприємництва та які суттєво реформовані і продовжують змінюватися з метою максимального задоволення потреб мешканців сіл, селищ, міст, спрощення умов ведення бізнесу, досліджено відповідну нормативно – правову базу. Досвід України з окреслених напрямів є унікальним. Здійснено аналіз можливостей, фінансових, майнових та нефінансових інструментів, які є вагомими складовими у формуванні політики по створенню комфортного бізнес – середовища на місцевому рівні та можуть бути використані об'єднаними територіальними громадами для підвищення їх конкурентоспроможності та розвитку.

Ключові слова: суб'єкти малого і середнього підприємництва, децентралізація, об'єднані територіальні громади, місцеве самоврядування, повноваження, ресурси, адміністративні послуги, зайнятість, розвиток.

Постановка проблеми. Будь-яка успішна соціально-економічна модель, що веде до зростання, значною мірою базується на малих та середніх підприємствах. Мале і середнє підприємство сприяє створенню нових робочих місць, зростанню валового внутрішнього продукту, а також стимулюванню розвитку конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки. Тому, на сьогодні формування ефективної політики сприяння розвитку малого і середнього бізнесу з урахуванням процесу децентралізації, що відбувається в Україні, є першочерговим завданням, як для центральних та місцевих органів виконавчої влади, так і для органів місцевого самоврядування.

З урахуванням процесу передачі повноважень та фінансів з центрального на місцевий рівень, утворенням об'єднаних територіальних громад повстають виклики для їх представників в частині створення комфортного бізнес – середовища на відповідній адміністративно – територіальній одиниці, залучення інвестицій, збалансованого ринку праці, що сприятиме збільшенню надходжень до відповідних бюджетів не лише за рахунок передачі фінансового ресурсу та повноважень, але й за рахунок розвитку територій внаслідок ефективної політики, що забезпечуватиме соціально – економічний розвиток регіонів в цілому.

Формування об'єднаними територіальними громадами регіональної політики сприяння роз-